

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Political

سیاسی

یونس نگاه

۰۴ دسمبر ۲۰۲۴

یونس نگاه

پاره چنار، شهری کوچک و یکی از کانون‌های اصلی منازعات فرقه‌ئی

بحران‌های خرد و کلان پاکستان، بر روزگار ما در افغانستان اثرگذار است و دامنه بیشتر آن‌ها تا کابل نیز کشیده می‌شود. افغانستان از گذشته‌ها حاشیه بازار و سیاست شبه قاره هند بوده و امروز نیز کشور ما موج اتفاقات آن سرزمین را بیش از هر جای دیگر حس می‌کند.

مشهورترین بحران‌های جاری پاکستان افزایش روزافزون فقر و بی‌سوادی، بنیادگرایی، جدائی‌طلبی، و فرقه‌گرایی اند. در این میان یکی از کانون‌های کوچک اما همیشه سوزان فرقه‌گرایی که بیش از همه به کابل نزدیک است (حدود صد کیلومتر)، و نشانه‌ها و عوامل بیشتر بحران‌های جاری پاکستان را در آن می‌توان دید، پارمچنار می‌باشد. پارمچنار در مقایسه به خاک پاکستان منطقه ای کوچک و بسیار حاشیه ئی است، از این‌رو شاید کسانی صفت بحران را برای آنچه در پارمچنار می‌گذرد مناسب ندانند، ولی رسانه‌های پاکستان نیز از آن با همین صفت یاد می‌کنند و اتفاقات آن ولسوالی گاهی در سراسر پاکستان تشنج و اعتراضات در پی دارد.

در تازه‌ترین مورد، به تاریخ ۲۱ نومبر گروهی از مسافران قبیله توری شیعه هنگامی که از پشاور به مقصد پارمچنار در حرکت بودند، مورد حمله قرار گرفتند و ۴۴ نفر از جمله زنان و کودکان کشته شدند. فردای آن در چندین شهر پاکستان هزاران نفر دست به اعتراض زدند و شب بعد، درگیری‌های مسلحانه بین قبایل ساکن کرم، ولسوالی که پارمچنار مرکز آن است، تعداد قربانیان را به بیش از ۸۸ نفر افزایش داد و هزاران تن بیجا شدند. با میانجی‌گری حکومت ایالتی و دخالت اردوی پاکستان موقتاً این درگیری متوقف شده است، ولی احتمال دارد که مثل سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۴، کرم ایجنسی و مرکزش پارمچنار باز هم به کانون جنگ‌های فرقه‌ئی بدل گردد. در سال جاری بارها ساکنان کرم قربانی داده‌اند، از جمله به تاریخ ۱۲ اکتوبر قافله‌ای از مسافران هدف قرار گرفت و ۱۵ تن کشته شدند.

کرم کجاست و چرا مهم است؟

کرم یکی از هفت منطقه موسوم به مناطق قبایلی است که سابق با پسوند ایجنسی یاد می‌شدند و از سال ۲۰۱۸ به این‌سو به نظام اداری خیبرپختون‌خوا مدغم شده‌اند. در اواخر قرن نوزدهم انگلیس‌ها منطقه باریکی را از خاک افغانستان که صدها کیلومتر از باجور در همسایگی ولسوالی دانگام ولایت کنر تا وزیرستان جنوبی در همسایگی ولسوالی گومل پکتیکا امتداد داشت، بریده و چون حایل بین افغانستان و هند بریتانوی معلق نگه داشت. این خطه شباهت بسیار به باریکه پامیر داشت که میان هند بریتانوی و روسیه تزاری حایل شده بود. بریتانیا این مناطق را از خاک افغانستان برید ولی به خاک هند بریتانوی مدغم نکرد، بلکه به گماشتن نماینده سیاسی (پولیتکل اجنت) در آن مناطق اکتفا نمود. پولیتکل اجنت‌ها حاکمان بریتانوی بودند که رابطه این مناطق را با هند بریتانوی مدیریت می‌کردند. این اجنسی‌ها از اصلاحات و برنامه‌های انکشافی که در هند به‌اجراء در می‌آمد دور نگه داشته می‌شد. پس از تشکیل پاکستان نیز آن سیاست تعقیب شد و به‌ظاهر خودمختاری و در واقع محرومیت و انزوای مناطق قبایلی ادامه یافت. برخی‌ها می‌گویند انگلیس‌ها می‌خواستند ولی قادر نشدند این مناطق را به هند بریتانوی مدغم سازند. ولی دیگران باور دارند که معلق نگه‌داشتن این منطقه، سیاست عمدی انگلیس‌ها برای استفاده آن چون سپر دفاعی و ابزار فشار در برابر شمال بود. اکنون که ایجنسی‌ها رسماً به نظام پاکستان مدغم شده باز هم دولت آن کشور متهم می‌شود که محرومیت و شورش‌گری را در این مناطق برای اهداف سیاسی تعقیب می‌کند. جنبش تحفظ پشتون به رهبر منظور پشتین مدعی نامدار این روایت است.

این مناطق در صد سال گذشته بارها منبع خطر و پایگاه شورشیانی شده است که چشم به حکومت کابل داشته‌اند. در جنگ دوم و سوم انگلیس، در براندازی حکومت امان الله خان، شورش علیه حکومت داوود خان، خلقی‌ها و پرچی‌ها، و عاقبت جمهوری اسلامی اخیر مناطق قبایلی از سوی حریفان کابل استفاده شده است. وزیرستان، خیبر و کرم سه نام بسیار مشهور در آن جنگ‌ها و شورش‌ها بوده است. در این میان کرم از همه مناطق دیگر قبایلی به کابل نزدیکتر است. میان کابل و پارمچنار مرکز کرم حدود ۱۰۰ کیلومتر فاصله جغرافیائی است. پارمچنار در دامن جنوب غربی همان کوهی افتاده که توره‌بوره در سمت شمال شرقی‌اش قرار دارد. در تاریخ می‌خوانیم که حبیب‌الله کلکانی مدت‌ها در

پارمچنار اقامت داشته و مدتی آنجا زندانی شده بود. بعد می‌خوانیم که نادرخان و برادرانش برای کسب حمایت انگلیس در انتقال نیروی جنگی از مناطق قبایلی به داخل خاک افغانستان به نماینده سیاسی پارمچنار ارجاع داده می‌شود. کیم غطاس در فصل هشتم کتاب «موج سیاه» نوشته است که ضیاءالحق می‌خواست پارمچنار را به پایگاه اصلی آموزش جنگجویان و مرکز فرماندهی جهاد بدل کند و به این منظور نیروهای جهادی سنی را علیه ساکنان شیعه فرمان جنگ داد. قبایل شیعه در برابر سیاست ضیاءالحق ایستادند و جنگ خونینی در گرفت که به نقل از کتاب یادشده «چهارده قریه به‌طور کامل یا نسبی ویران شد» و ده‌ها تن از دو طرف کشته و زخمی شدند. شیعیان کرم مدعی‌اند که ضیاءالحق قصد داشت آنان را از پارمچنار کوچ دهد. حقانی‌ها و طالبان پاکستانی برای کنترل پارمچنار بین سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۴ بسیار خون ریختند؛ و حالا گفته می‌شود اردوی پاکستان، طالبان پاکستانی، جنبش تحفظ پشتون، داعش خراسان و جمهوری اسلامی ایران برسر نفوذ در کرم و مرکز آن پارمچنار درگیر اند.

مساحت کرم (۳،۳۸۰ کیلومتر مربع)، کمی کوچکتر از ولایت لغمان (۳،۸۴۲ کیلومتر مربع) و پنجشیر (۳،۷۷۱ کیلومتر مربع) است، اما نفوس آن در اسناد رسمی ۷۸۳،۴۳۴ تن ذکر شده که بیشتر از مجموع نفوس لغمان و پنجشیر می‌شود. همه این‌ها به علاوه ترکیب جمعیتی کرم، این سرزمین را برای بازیگران سیاسی منطقه ارزشمند ساخته است.

ترکیب جمعیتی کرم

باشندگان کرم همه به زبان پشتو صحبت می‌کنند، اما از نظر مذهبی به دو دسته اصلی سنی و شیعه و یک اقلیت عیسوی تقسیم شده‌اند. گفته می‌شود نیم نفوس کرم شیعه و کمی بیشتر از ۲۵۰۰ تن عیسوی اند. بر اساس احصائیه سال ۲۰۲۳ دولت پاکستان تعدادی از خانواده‌های هندو، سکبه و احمدیه نیز در آن ولایت زندگی می‌کنند. این تنوع مذهبی، به‌ویژه حضور نزدیک به ۴۰۰ هزار شیعه، کرم را در آن منطقه انگشت‌نشان و ویژه ساخته است.

شیعیان کرم از قبیله توری اند که گفته می‌شود از قرن شانزدهم به این سو دست‌از کوچ‌نشینی برداشته و در آنجا جایگزین شده‌اند. توری‌ها در این سال‌ها با قبایل مجاور از جمله بنگش، منگل و مقبل برسر تصاحب زمین و چراگاه درگیر بوده اند. هنوز بخشی از منازعات کرم ریشه در دعوی زمین و چراگاه دارد. توری‌ها قبایل سنی را متهم به غصب زمین می‌کنند، ولی قبایل سنی مدعی‌اند که در اوایل قرن بیستم انگلیس‌ها در منازعات زمین به‌سود توری‌ها فیصله کرده بودند و حق آنان ضایع شده است. برخی تحلیل‌گران می‌گویند دلیل اصلی تداوم منازعه برسر زمین، نبود اسناد رسمی ثبت اراضی و حاصل‌خیزی این زمین‌ها است. کرم که در دامنه‌های جنوب غربی سفیدکوه واقع شده از باران‌های موسمی شبه قاره بهره‌مند است و در عین حال سفیدکوه منبع باثباتی برای آبیاری آن وادی حاصل‌خیز فراهم کرده است. اکنون میان ده قریه در پنج منطقه منازعه زمین جریان دارد.

پس از تشکیل جمهوری اسلامی در ایران، هراس از صدور انقلاب کشورهای منطقه را فراگرفت. در آن سال‌ها پروژه جهاد افغانستان نیز جریان داشت و ایران و عربستان، دو بازی‌گر مهم منطقه‌ای منازعات فرقه‌ای، در پاکستان سرمایه‌گذاری می‌کردند. کرم یکی از میدان‌های داغ این رقابت بود و بارها قبیله توری در برابر گروه‌های جهادی و حتی اردوی پاکستان دست به ماشه شده و جنگیده بود. پسان‌ها وقتی جنگ‌های فرقه‌ای در عراق و سوریه شعله‌ور شد، هزاران جنگجوی پاکستانی به حمایت داعش و هزاران تن دیگر علیه آن گروه به جنگ پیوستند. جنگجویان لشکر زینبیون که از سوی ایران تجهیز و مدیریت می‌شدند، پاکستانی بودند و گروهی از مردان قبیله توری در آن لشکر استخدام شده بودند. اکنون که آن جنگ‌ها فروکش کرده، هزاران جنگجویی که به حمایت داعش یا علیه آن می‌جنگیدند، با مهارت جنگی و عقده‌های فرقه‌ای تازه به خانه‌های خود از جمله در کرم برگشته‌اند.

رقابت بازیگران سیاسی پاکستان

در جرگه‌ای که به دعوت جنبش تحفظ پشتون برای سه روز، از یازدهم تا سیزدهم ماه اکتوبر سال جاری برگزار شده بود، سخنرانان دولت پاکستان را متهم به تشدید منازعات قبیله‌ای و فرقه‌ای در خیبرپختون‌خوا کردند. در آن زمان نیز درگیری و تشنج در کرم جریان داشت و منظور پشتین به ضرورت اتحاد شیعه و سنی تاکید می‌کرد. در فیصله جرگه که به تاریخ سیزدهم آن ماه نشر شد، به طالبان و دولت پاکستان التیماتوم دو ماهه داده شده بود تا نیروهای مسلح خود را از این مناطق خارج کنند. جرگه وعده داده بود که هر حوزه اشتراک‌کننده در جرگه ۳،۰۰۰ تن سرباز ملی غیرمسلح برای اداره این مناطق بدهد تا نیروی ۲۴۰ هزار نفری حافظ صلح ایجاد گردد. البته اشتراک‌کنندگان به مناطق قبایلی محدود نبودند بلکه از سراسر خیبرپختون‌خوا و برخی مناطق بلوچستان در آن جرگه آمده بودند. تاکنون شورشیان و دولت پاکستان به این فیصله وقعی نگذاشته‌اند و منازعات همچنان در مناطق مختلف خیبرپختون‌خوا، از جمله کرم، از باشندگان قربانی می‌گیرد. دولت پاکستان متهم است که با چشم‌پوشی از رشد شورشگری، تبعیض در پروژه‌های انکشافی و عرضه خدمات، و حتی دامن‌زدن به تفرقه‌ها مانع اتحاد پشتون‌ها و قدرت‌گیری حرکت‌های ترقی‌خواهانه و مدنی چون جنبش تحفظ پشتون می‌شود. گروه طالبان نیز متهم است که با حملات تروریستی و دامن‌زدن به منازعات فرقه‌ای، تلاش دارد در برابر برنامه‌های جنبش تحفظ پشتون مانع ایجاد کند. در واقع غیر از منازعات زمین، اختلافات قبیله‌ای، فرقه‌گرایی و دخالت‌های خارجی، کشمکش بازیگران سیاسی پاکستان برسر کنترل این مناطق نیز در تشدید منازعات خون‌بار کرم نقش دارد.

یادآوری: این نوشته در زنتایمز نیز نشر شده است.